

person's positive components. It has been proven that mediated correctional management of the rehabilitation of the system of person's positive components is a purposeful stimulation the rehabilitation in subsystem C of the system of person's positive components by rehabilitation in the subsystem A of the system of person's positive components through the correction of subsystem B of the system of person's positive components. Understanding the essence of the considered processes will allow to more accurately and purposefully manage the activity of dissipative functional structures in subsystems of knowledge, abilities, skills and other subsystems of systems of positive and negative components of a person as a "bio-socio-spirit" system and to create the necessary methodical systems of mediated influence. Thus, the considered mediated management of the rehabilitation process consists of two types of immediate management in accordance with a pair of implemented processes and stimulates the formation of horizontal links between knowledge, abilities, skills and other subsystems and contributes to the social adaptation of children with special educational needs. In the future, it is necessary to create a methodical systems of mediated habilitational, developmental and correctional management of rehabilitational processes of the positive components of a person as a "bio-socio-spirit" system for children with special educational needs.

Key words: *habilitation, development, correction, rehabilitation, mediated internal management, positive and negative components of a person as a "bio-socio-spirit" system, children with special educational needs, synergetics.*

УДК 376-056.34-053.2:[159.9.072:159.93]-048.34

Людмила Мороз

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0001-6087-1252

Неля Завірохіна

Громадська організація Центр розвитку «Дім дітей» м. Тернопіль
ORCID ID 0009-0001-0008-5767

DOI 10.24139/2312-5993/2024.05/089-099

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЯВІВ ПОРУШЕНЬ СЕНСОРНОЇ ОБРОБКИ В ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

У статті представлено результати експериментального дослідження щодо оптимізації проявів порушень сенсорної обробки в хлопчиків з РАС 6-9-річного віку.

Розподіл прояву виявлених порушень за окремими складовими виявився наступним: кращі результати було визначено за показниками «гравітаційна невпевненість» і «тактильна гіперчутливість», гірші – за показниками «зорова перцепція» і «порушення вестибулярно-білатеральної інтеграції», найгірший – за показником «обробка звукових імпульсів».

Індивідуальна програма втручання передбачала оптимальне поєднання різних інструментів: сенсорної дієти; організації сенсорно сприятливого середовища, використання цілеспрямованої сенсомоторної діяльності та сенсорного обладнання в корекційному процесі; навчання для інформування батьків про негативний вплив порушень сенсорної обробки на функціонування дитини та способи мінімізації таких негативних проявів.

Результати обстеження дітей з РАС після реалізації програми втручання виявили помітну оптимізацію проявів порушень сенсорної обробки за показниками «обробка звукових імпульсів», «зорова перцепція» і «порушення вестибулярно-білатеральної інтеграції».

Ключові слова: порушення сенсорної обробки, сенсорна інтеграція, розлади аутистичного спектру, оптимізація.

Постановка проблеми. Розлади аутистичного спектру (РАС) за DSM-5-TR визначені як порушення розвитку, що характеризуються тривалим дефіцитом соціальної комунікації, взаємодії та обмеженою, повторною поведінкою і інтересами (APA, 2013, <https://www.psychiatry.org/>). Додатково в цій класифікації було описано нетипове функціонування сенсорних систем, як один з можливих симптомів РАС.

Вперше особливості сенсорного сприйняття у дітей з аутизмом були відмічені і описані Лео Каннером (Yask E., 1998, р. 14). Подальша всебічна наукова розробка проблеми аутизму сприяла появі досліджень, спрямованих на визначення особливостей сприйняття і сенсорної обробки інформації у людей з аутизмом. Описані Е. Дж. Айрес порушення поведінки і навчання, що виникають у дітей в наслідок порушення сенсорної інтеграції, дали можливість обґрунтувати специфічні проблеми, що характерні для аутизму (Bundy, 2019).

Актуальні досягнення в галузі нейронаук, вивчення автобіографічного матеріалу дорослих відомих аутистів (Темпл Грандін, Донна Вільямс тощо), результати чисельних емпіричних досліджень доводять наявність порушень обробки сенсорної інформації при РАС та особливості поведінки таких людей. Нетипова обробка сенсорної інформації офіційно визнана як характерна ознака РАС в DSM-5-TR (APA, 2013, <https://www.psychiatry.org/>).

Наразі порушення сенсорної обробки як самостійне порушення не визначається у національних чи міжнародних класифікаторах, проте науковці та практики переконані, що вони асоційовані з РАС та можуть істотно порушувати функціонування дітей: створювати проблеми поведінкового, навчального, корекційного плану тощо.

Аналіз актуальних досліджень. У всьому світі теорія сенсорної інтеграції, розроблена Е. Дж. Айрес є дієвою технологією для дітей із порушенням психофізичного розвитку. У подальшому вона еволюціонувала завдяки дослідженням А. Банді, В. Данн, У. Кіслінг, Ш. Лейн, К. Сток Крановіц, Е. Як, Ш. Чермак та ін. Важливим досягненням було визначення процесів обробки сенсорної

інформації, запропонованих у роботах В. Данн, Л. Міллер, С. Малліган та ін. (Miller, 2007, р. 136) та визнання науковою і практичною спільнотою терміну «порушення сенсорної обробки» (sensory processing disorders – SPD).

В Україні відбувається розробка і запровадження технологій, заснованих на сучасних досягненнях теорії сенсорної інтеграції для допомоги дітям: як складова раннього втручання (Морозова, 2023), з труднощами шкільного навчання (Кіпаренко, 2020), з РАС (Вакуленко, 2021; Григус, 2022; Островська, 2016; Скрипник, 2016), з порушенням мовленнєвого розвитку (Мороз, 2023; Стахова 2021), з дитячим церебральним паралічем (Заплатинська, 2015).

Незважаючи на зростання різнопланових наукових розвідок, кількість вітчизняних наукових публікацій щодо проблеми порушення сенсорної обробки залишається достатньо обмеженою. Наразі існує потреба адаптації закордонного досвіду та запровадження теоретичних напрацювань у практику корекційної роботи з дітьми з РАС. Отже пошук шляхів оптимізації проявів порушень сенсорної обробки в дітей з РАС є актуальним та своєчасним, а представлене дослідження є цінним досвідом для теорії та практики корекційної діяльності.

Мета статті. Представити результати експериментального дослідження щодо оптимізації проявів порушень сенсорної обробки в дітей з РАС.

Методи дослідження. Дослідження реалізовано в межах науково-дослідної теми «Створення корекційно-розвивального середовища для осіб з особливими потребами» (державний реєстраційний номер 0123U100660) спільно науково-практичним центром кафедри логопедії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка та Громадською організацією Центр розвитку «Дім дітей» (м. Тернопіль).

Дослідження ґрунтувалось на принципах гуманізму, поваги до особистості дитини, індивідуалізації та оптимізації взаємодії дитини і педагога у корекційно-розвивальному процесі. У ході дослідження використовувались теоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення і систематизація даних літературних джерел та інформаційних ресурсів), опитувальники порушення сенсорної обробки, статистичні методи.

Виклад основного матеріалу. Дослідження реалізовано на базах науково-практичного центру кафедри логопедії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка та

Громадської організації Центр розвитку «Дім дітей» (м. Тернопіль) протягом 2023-2024 років. Було обстежено 12 дітей віком 6-9 років чоловічої статі (середній вік 7,6 років).

Виявлення порушень сенсорної обробки у дітей з РАС відбувалось з використанням опитувальників Е. Дж. Айрес (Айрес, 2022) за п'ятьма складовими: «гравітаційна невпевненість», «порушення вестибулярно-білатеральної інтеграції», «тактильна гіперчутливість», «зорова перцепція», «обробка звукових імпульсів». Для якісного оцінювання результатів було використано критерії:

до 25% – допустима розбіжність;

25-50% – помітний показник;

50-70% – виразний показник;

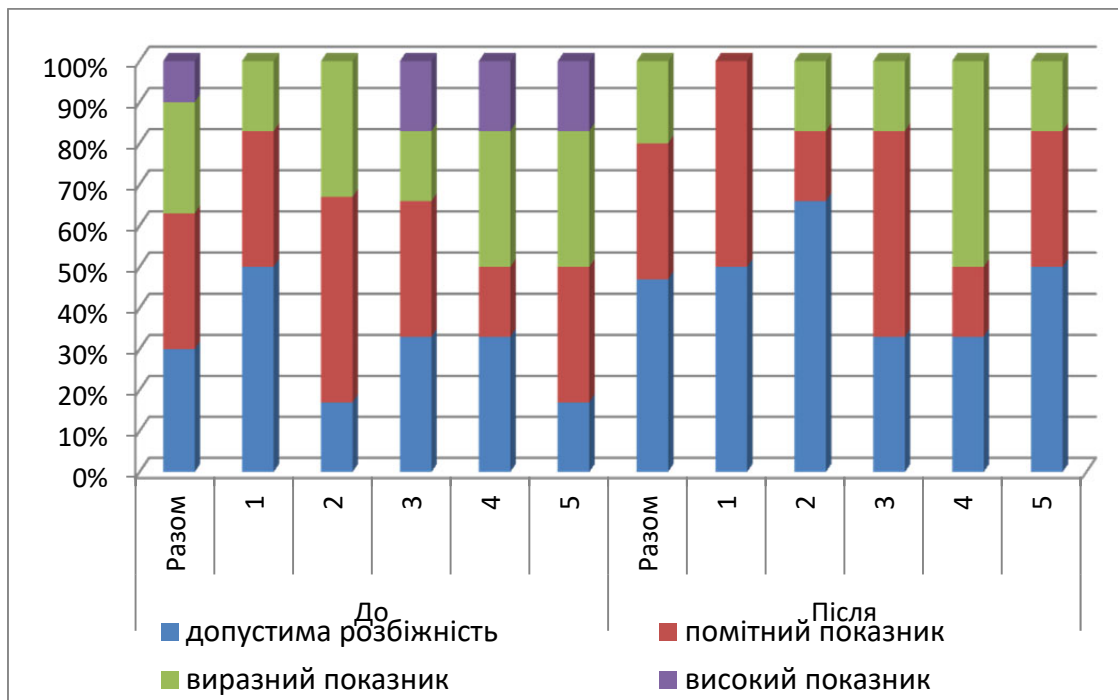
75% – високий показник.

Точність результатів обстеження досягалась шляхом опитування батьків і педагогів та уточнення інформації для кожної дитини після тривалого спостереження. Для кожної дитини підбирали індивідуальний підхід, велику увагу приділяли встановленню з нею контакту. У ході обстеження забезпечувалися безпечні умови, було оптимізовано приміщення, забезпечено доступ до різних видів діяльності.

Аналіз отриманих результатів визначив переважну більшість проявів порушень сенсорної обробки у дітей з РАС (70%), з яких помітні становили 33%, виразні – 27%, а високий показник – 10%. Допустима розбіжність (тобто норма) становила лише 30% випадків (рис. 1).

Розподіл прояву виявлених порушень за окремими складовими виявився наступним: кращі результати було визначено за показниками «гравітаційна невпевненість» і «тактильна гіперчутливість», гірші – за показниками «зорова перцепція» і «порушення вестибулярно-білатеральної інтеграції», найгірший – за показником «обробка звукових імпульсів».

Високих показників проявів порушень сенсорної обробки при обстеженні дітей за складовими «гравітаційна невпевненість» і «тактильна гіперчутливість» не спостерігалось. Розподіл прояву виявлених порушень був дещо кращим за показниками «гравітаційна невпевненість»: допустима розбіжність 50%, помітні порушення – 30% і виразні порушення – 17%.

Примітка: 1 - гравітаційна невпевненість, 2 – тактильна гіперчутливість, 3 – зорова перцепція, 4 – порушення вестибулярно-білатеральної інтеграції, 5 – обробка звукових імпульсів.

Рис. 1. Розподіл показників прояву порушення сенсорної обробки у дітей з РАС протягом дослідження

Проблеми у дітей частіше стосувались ігор на дитячому майданчику з гімнастичними снарядами, різким непередбачуваним переміщенням оточуючих та зміною положення власного тіла (особливо голови), перебування на відкритому просторі, поїздок у транспорті, порушень в оцінюванні простору та відстаней. Розподіл за показниками «тактильна гіперчутливість» був – 17%, 50% і 33% відповідно. Найбільші проблеми діти відчували коли до них близько підходили або торкались інші люди (навіть рідні і друзі), діти погано реагували на різні текстури.

Прояви порушення зорової перцепції виявились наступними: допустима розбіжність і помітні порушення – по 33%; виразні і високі показники – по 17%, що створювало у дітей проблеми з візуалізацією простору (в приміщенні, на відкритому просторі, на робочому столі тощо), з успішністю цілеспрямованої діяльності за зорового контролю (малювання, розфарбовування, письма тощо).

Виявлені прояви порушення вестибулярно-білатеральної інтеграції розподілились так: допустима розбіжність – 33%, помітні – 17%, виразні – 33%, високий показник – 17%. Вони проявлялись у труднощах підтримання оптимальної пози і рівноваги (статичне

положення, активний рух) в ігровій і навчальній діяльності, труднощах навчання (читання, письмо, рахунок), порушеннях орієнтирів (право-ліво, перед-назад, верх-низ), складністю одночасної дворучної діяльності та не визначеною провідною рукою.

Розподіл прояву порушень обробки звукових імпульсів був наступним: допустима розбіжність лише 17%, помірні і виразні порушення – по 33%, високий показник – 17%. У дітей ці порушення створювали проблеми з концентрацією і продуктивністю за звичайного звукового навантаження (вдома, на вулиці, в навчальних закладах тощо), значно обмежували перебування в шумних місцях (заклади громадського харчування, громадський транспорт, супермаркети, торгівельно-розважальні центри тощо). У дітей спостерігались проблеми з визначенням напрямку звуків, з відповіддю на звернення, з розумінням сказаного, повторенням сказаного і власним мовленням (гучність, виразність, чіткість і правильність).

Отже, результати обстеження узгоджуються з науковими даними про вплив порушень сенсорної обробки на життя, навчання, спілкування, ігрову діяльність і емоційну складову дітей з РАС, що ускладнює функціонування самої дитини та її сім'ї, обмежує можливості дитини та перешкоджає досягненню успіху в житті.

Зауваживши отримані результати, орієнтуючись на індивідуальні особливості прояву порушень сенсорної обробки, актуальні потреби дітей та запити батьків було розроблено і реалізовано індивідуальні програми втручання для оптимізації прояву виявлених порушень. Індивідуальна тривалість програми коливалась у межах 6-12 місяців (середня тривалість 8,2 місяці).

Мета експериментальної програми полягала у підвищенні здатності дитини активно залучатися до повсякденної діяльності та навчального процесу через оптимізацію сенсорної обробки.

Завдання програми передбачали:

- задоволення сенсорних потреб дитини, зниження стресу;
- забезпечення стану комфорту, стимулювання самостійності дитини;
- зменшення прояву негативної поведінки (негативізм, істерики, агресія, замкнутість тощо);
- покращення самоконтролю і самоорганізації (оптимальне функціонування дитини впродовж дня в різних обставинах);

- покращення здатності до концентрації і продуктивної діяльності (навчальної, корекційної тощо).

Індивідуальна програма втручання передбачала оптимальне поєднання різних інструментів: сенсорної дієти; організації сенсорно сприятливого середовища, використання цілеспрямованої сенсомоторної діяльності та сенсорного обладнання на корекційних заняттях; навчання для інформування батьків про негативний вплив порушень сенсорної обробки на функціонування дитини та способи мінімізації таких негативних проявів.

Сенсорна дієта (Sensory Diet, Wilbarger) – це структурований індивідуальний план занять і процедур, що забезпечує введення сенсорних стимулів, які необхідні людині, щоб залишатися концентрованою та організованою впродовж дня (Yack, 1998, р. 88). Сенсорна дієта передбачала введення спеціальної дозованої сенсомоторної діяльності в структуру дня дитини, її розподіл та чергування в добовому режимі. Передбачалось виконання спеціальних вправ та використання спеціально підбраного обладнання. Важливим елементом сенсорної дієти було навчання дитини використовувати ці вправи і обладнання самостійно для заспокоєння, організації або стимуляції центральної нервової системи. Це дозволяло попереджати негативні прояви поведінки та підтримувати необхідну адекватну діяльність, коли дитина могла їх використовувати у будь-який час залежно від своїх індивідуальних особливостей та потреб.

Сенсорно сприятливе середовище – це спеціально організоване середовище з урахуванням сенсорних потреб (проявів порушень сенсорної обробки) дитини. В організації корекційних занять (з АВА-терапевтом, логопедом, дефектологом) враховувалися індивідуальні особливості для оптимізації приміщення: оптимізували освітлення, звукове оточення і візуальне навантаження; застосовували різні положення і способи виконання корекційних завдань, використовували індивідуальні засоби (обтяжуючий жилет; обтяжуючі манжети; еспандери, сквіши, попити, спінери, кулони, браслети, шумоізолюючі навушники тощо).

Під час корекційних занять використовували спеціально підбрані:

- вправи і ігри: різні способи пересування і підтримання пози; стрибки, рухливі ігри, сенсорні ігри тощо;

- обладнання: підвісні снаряди (платформа, гамак, колода, канат), балансувальні подушки, балансири, фітболи, сенсорні

мішечки, сенсорні тактильні предмети (м'ячики, слайм, піна, рідке мило тощо), різні звукові предмети та зорові стимули (прилади з підсвічуванням, проектори, гірлянди, дзеркальні кулі тощо).

Також для забезпечення корекційної підтримки в представленому дослідженні використовувалися різні методи навчання, які враховували навчальні переваги та особливості навичок кожної дитини. Персоналізований підхід дозволяв виявляти слабкі сторони й спиратися на сильні сторони кожної дитини. Активне залучення дитини до гри та виконання поставлених задач, встановлення терапевтичного альянсу між дитиною та педагогом дозволяло знизити недовіру дитини до корекційного процесу та активізувати інтерес до мотиваційних стимулів.

У ході реалізації експериментальної програми втручання робота з батьками передбачала інформування їх про:

- значення сенсорної інтеграції для нормального функціонування дитини;
- взаємозв'язок порушень сенсорної обробки з основними проблемами, що характерні для РАС;
- необхідність та способи впливу на дитину (корекція середовища, цілеспрямоване втручання) для покращення функціонування дитини з РАС шляхом оптимізації сенсорної обробки.

Результати обстеження дітей з РАС після реалізації програми втручання виявили помітну оптимізацію проявів порушень сенсорної обробки – відсутність високих показників, зменшення виразних проявів на 7% та збільшення допустимої розбіжності на 17% (рис. 1).

Найпомітніша оптимізація спостерігалась за показниками «обробка звукових імпульсів», «зорова перцепція» і «порушення вестибулярно-білатеральної інтеграції». Оптимізація у прояві порушень обробки звукових імпульсів виявилась наступною: перевага допустимої розбіжності (50%), помітний показник становив 33%, виразний показник лише 17%.

У проявах порушень зорової перцепції і вестибулярно-білатеральної інтеграції допустима розбіжність становила (як і було) по 33%. Помітний показник по проявам порушень зорової перцепції збільшився до 50%, по вестибулярно-білатеральної інтеграції без змін – 17%. Виразний показник по проявам порушень зорової перцепції без змін – 17%, по вестибулярно-білатеральної інтеграції збільшився до 50 %.

Розподіл прояву порушень сенсорної обробки за складовими «гравітаційна невпевненість» і «тактильна гіперчутливість» також оптимізувався: у дітей спостерігалась лише допустима розбіжність і помітний показник (по 50% відповідно).

У дітей з РАС покращилась концентрація, уважність та комунікація. Діти стали краще відчувати своє тіло і керувати ним в різних видах діяльності. У них покращилися координація рухів і орієнтування у просторі, знизилась зорова і тактильна чутливість, зменшилися негативні реакції на сенсорні подразники, покращилось сприйняття навколишніх сигналів.

Частково зникли страхи перебування на відкритому просторі, поїздок у транспорті, покращилась концентрація дітей на виконанні завдань, збільшилась тривалість і ефективність цілеспрямованої діяльності, підвищилась самооцінка та впевненість.

Оптимізація прояву порушень сенсорної обробки сприяла істотному покращенню поведінки дітей з РАС, покращило функціонування дітей в побуті, громадських місцях, навчальних закладах, на корекційних заняттях. Все це сприяло гармонізації відносин з оточуючими. Ці позитивні зміни відмітили всі батьки та педагоги.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження підтверджує усі аспекти проблеми порушень сенсорної інтеграції у дітей з РАС і показує важливість продовження дослідження щодо розробки і впровадження засобів для оптимізації обробки сенсорної інформації в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Отримані результати зазначили безсумнівну ефективність запропонованого експериментального втручання та необхідність системної і наполегливої роботи щодо оптимізації сенсорної обробки у дітей з РАС в корекційно-розвивальному процесі. Також з впевненістю можна припускати, що цілеспрямовані заходи щодо оптимізації проявів порушень сенсорної обробки у дітей з РАС мають відбуватись тривало (можливо, навіть постійно, протягом усього життя) і охоплювати всі сфери життєдіяльності людини.

Подальші дослідження плануємо присвятити адаптації сучасних досягнень теорії сенсорної інтеграції для вирішення проблем сенсомоторного розвитку дітей різного віку з РАС та на розробку ефективних підходів щодо оптимізації освітнього середовища для дітей з РАС в різних закладах освіти.

Майбутні наукові публікації плануємо скерувати на більш детальне висвітлення особливостей таких інструментів, як сенсорна дієта та навчання для інформування батьків про негативний вплив порушень сенсорної обробки на функціонування дитини з РАС і способи мінімізації таких негативних проявів.

ЛІТЕРАТУРА

- Айрес, Е. Дж. (2022). *Дитина і сенсорна інтеграція. Розуміння прихованих проблем розвитку*. Київ. (Ayres, E. J. (2022). *Sensory Integration and the Child. Understanding the hidden problems of development*. Kyiv.)
- Вакуленко, Ю. (2021). Роль сенсорно-інтегративної терапії у розвитку мовлення дітей з розладами аутистичного спектра. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія, 3 (52), 36-43.* (Vakulenko, Yu. (2021). The role of sensory-integrative therapy in the speech development of children with autism spectrum disorders. *Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. Psychology, 3 (52), 36-43.*)
- Григус, І. М., Крук, І. М. (2022). Сенсорна інтеграція дітей з раннім аутизмом. *Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини, 11, 102-110.* (Grigus, I. M., Kruk, I. M. (2022). Sensory integration of children with early autism. *Rehabilitation and physical culture and recreational aspects of human development, 11, 102-110.*)
- Заплатинська, А.Б. (2015). Методичні основи корекції процесу сенсорної інтеграції дітей з ДЦП засобами темної сенсорної кімнати. *Актуальні питання колекційної освіти, 6, 126-137.* (Zaplatynska, A.B. (2015). Methodological foundations of correction sensory integration of children with cerebral palsy means dark sensory rooms. *Actual problems of the correctional education, 6, 126-137.*)
- Кіпаренко, О. (2020). Сенсорна інтеграція як метод корекції розладів у дітей. *Проблеми сучасної психології, 49, 152-176.* Режим доступу: <https://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/206863/206825> (Kiparenko, O. (2020). Sensory Integration as a Method of Correction of Disorders of Children. *Problems of modern psychology, 49, 152-176.*) Retrieved from: <https://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/206863/206825>
- Мороз, Л., Стахова, Л., Зелінська-Любченко, К. (2023). Сенсомоторний розвиток як предмет уваги логопеда. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2, 62-77.* (Moroz, L., Stakhova, L., Zelinska-Lyubchenko, K. (2023). Sensory motor development as a subject of speech therapist's attention. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 2, 62-77.*)
- Морозова, А.С. (2023). Сенсорна інтеграція як один з методів ефективного функціонування програми раннього втручання. *International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 2, No. 3, pp. 1-6.* (Morozova, A.S. (2023). Sensory integration as one of the methods of effective functioning of the early intervention program. *International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 2, No. 3, pp. 1-6.*)
- Островська, К. О., Качмарик, Х. В. (2016). Оцінка ефективності психологічного супроводу дітей з аутизмом. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, 31, 168-174.* (Ostrovska, K. O., Kachmarik, H. V. (2016). Evaluation of the effectiveness of psychological

- support for children with autism. *Scientific journal of the NPU named after M. P. Drahomanov. Correctional pedagogy and special psychology*, 31. 168–174.)
- Скрипник, Т. (2016) Сенсорна інтеграція як підґрунтя цілісного розвитку дітей з аутизмом. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 4 (80), 24–31.
- (Skrypnyk, T. (2016) Sensory integration as a basis for holistic development of children with autism. *A special child: education and upbringing*, 4 (80), 24–31.)
- Стахова, Л., Мороз, Л. (2021). Застосування елементів сенсорної інтеграції в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 151-156. Режим доступу: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/283/257>
- (Stakhova, L., Moroz, L. (2021). Application of sensory integration elements in speech therapy work with preschool children. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 151-156. Retrieved from: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/283/257>).
- Bundy, A. C., Lane, S. J., Murray, E. A. (2019) *Sensory integration: Theory and practice*. Philadelphia: F. A. Davis Company.
- Miller, L. J., Anzalone, M. E., Lane, S. J., Cermak S., Osten, E. T. (2007). Concept Evolution in Sensory Integration: A Proposed Nosology for Diagnosis. *American Journal of Occupational Therapy*. 61(2):135-40.
- Yack, E., Sutton, S., Aquilla, P. (1998). *Building Bridges Through Sensory Integration: Occupational Therapy for Children with Autism/PDD*. Toronto: Print Three. <https://www.psychiatry.org/>

SUMMARY

Moroz Liudmyla, Zavirokhina Nelia. Optimisation of manifestations of sensory processing disorders in children with autism spectrum disorders.

The results of an experimental study on optimising manifestations of sensory processing disorders in children with ASD are presented in this article. The research implemented at the bases of scientific and practical centre of department of speech therapy of Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko and Public organisations Development Centre «Dim ditei» in Ternopil in period from 2023 to 2024. 12 male children aged 6-9 years were examined. Sensory processing disorders in children with ASD were identified based on five components: «gravitational uncertainty», «disorders of vestibular-bilateral integration», «tactile hypersensitivity», «visual perception», «sound pulse processing». The distribution of the manifestation of the identified violations by individual components was as follows: best results were determined by the indicators «gravitational uncertainty» and «tactile hypersensitivity», worse - by indicators «visual perception» and «disorders of vestibular-bilateral integration», the worst by «sound pulse processing». The purpose of experimental program was to increase the child's ability to actively engage in everyday activities and the learning process by optimising sensory processing. Individual intervention programme involved an optimal combination of different tools: sensory diet; creating a sensory-friendly environment, use of purposeful sensorimotor activity and sensory equipment during remedial classes; training to inform parents about the negative impact of sensory processing disorders on their child's functioning and ways to minimise such negative manifestations. The results of the examination of children with ASD after the implementation of the intervention programme revealed a noticeable optimisation of the manifestations of sensory processing disorders by indicators «sound pulse processing», «visual perception» and «disorders of vestibular-bilateral integration».

Key words: sensory processing disorder, sensory integration, autism spectrum disorder, optimisation.